

ЧИННИКИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ЯКІСТЬ ПОВТОРНОГО ШЛЮБУ

УДК: 159.9. 616.

Проскурняк Ольга Петрівна

Кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, м. Чернівці (Україна)

Анотація. У статті розглянуто актуальність проблеми визначення психологічних чинників успішності повторного шлюбу, здійснено аналіз висвітлення означеної проблеми у сучасній психологічній літературі; проаналізовано якість шлюбно- подружніх відносин у розширених родинах; представлено методики дослідження; описано результати емпіричного дослідження, що визначають чинники, які зумовлюють успішність повторного шлюбу; намічено шляхи подальшого дослідження теми.

Питання розглянуті в статті є теоретико-методологічні щодо формування поняттєвої бази соціальної психології та розробки відповідних методів дослідження із зазначеної проблеми; сутнісно-аналітичні щодо оцінки вивчення феномену повторного шлюбу, визначення його психологічного змісту та дослідження психологічної проблематики, пов'язаної з функціонуванням розширеної родини та визначення причин, які зумовлюють успішність повторного шлюбу.

Зроблено висновок, що відмова від інфантильних сценаріїв, рольова адекватність та подолання деструктивних моделей сімейної взаємодії (міжособистісної залежності, розбіжності у рольових шлюбних очікуваннях та відмова від неефективних способів реагування у конфліктних ситуаціях) – це чинники, що впливають на побудову зрілих подружніх стосунків і як наслідок успішності шлюбу.

Ключові слова: міжособистісна залежність; розширена родина; стабільність сім'ї; успішність шлюбу; шлюбно-подружні відносини.

Постановка проблеми. Проблема якості шлюбно-подружніх відносин є в даний час центральною в сімейній психології. Її значення визначається, перш за все, тим, що в реаліях нашого складного, кризового часу людині

особливо необхідно знайти стійкий, гармонійний, щасливий союз з іншою людиною, надовго зберігши його. Адже саме шлюбно-сімейні стосунки забезпечують задоволення багатьох особистісних потреб, фрустрація яких призво-

дять до викривлення у розвитку особистості та внутрішніх конфліктів.

Однак у дослідженні проблеми благополуччя шлюбу існує багато «білих плям».

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що різноманітні аспекти зміцнення та покращення стосунків у шлюбній парі досліджені багатьма зарубіжними та вітчизняними вченими. Донині в психологічній літературі розроблялися проблеми, пов'язані з: особливостями сучасної сім'ї (К. Вітек, С. І. Голод, В. Н. Дружинін, Л. В. Карцева, Л. Б. Шнейдер, Є. М. Черняк); функціями сім'ї (Ю. Є. Альошина, А. Н. Волкова, А. Н. Єлізаров, С. В. Ковальов, М. С. Мацківський, А. Г. Харчев, Е. Г. Ейдемільер, В. В. Юстицький); розподілом подружніх ролей (Ю. Є. Альошина, О. В. Антонюк, А. Н. Волкова, С. В. Ковальов, С. К. Кратохвил, В. П. Левкович, Е. Г. Ейдемільер, В. В. Юстицький); сімейною структурою та сімейним лідерством (А. Я. Варга, С. І. Голод, Т. І. Димнова, А. П. Ощепкова, В. Сатір, Т. М. Трапезнікова, Н. Ф. Федотова); спілкуванням в сім'ї (Ю. Є. Альошина, А. І. Антонов, О. О. Бодальов, Л. Я. Гозман, О. О. Кронік, М. М. Обозов, Ю. Б. Рюріков); подружніми конфліктами (С. К. Кратохвил, М. В. Малярова, В. А. Смехов, Е. Г. Ейдемільер, В. В. Юстицький); проблемою задоволеності шлюбом (Г. Айзенк, Ю. Є. Альошина, М. Аргайл, С. І. Голод, В. В. Столін); пробле-

мою подружньої сумісності (А. К. Дмитренко, М. М. Обозов, А. М. Обозова, Т. М. Трапезнікова) та ін.

Метою нашого дослідження є - розкрити зміст чинників, що детермінують благополуччя шлюбно-подружніх відносин у повторних шлюбах.

Методи дослідження. Для розв'язання проблеми було застосовано комплекс методик – рольових очікувань та домагань у шлюбі Г. М. Волкової; опитувальник задоволеності шлюбом В. В. Століна та співавторів; опитувальник діагностики міжособистісної залежності Б. Уайнхольда; тест поведінки в конфлікті К. Томаса.

Викладення основного матеріалу і результатів дослідження. Серед причин високого рівня конфліктності у сімейних взаєминах дослідники виділяють розбіжності в уявленнях про зміст сімейних ролей, небажання (нездатність) подружжя зрозуміти причини поведінки один одного, егоїзм; дисгармонійне поєднання потреб подружніх партнерів [5]; у невротичних суб'єктів подружні взаємини можуть будуватись на основі суперництва, псевдоспівпраці чи ізоляції [3]. Основоположники стратегічного підходу до сімейної психотерапії Д. Хейлі і К. Маданес [9] важливим аспектом аналізу конфліктності у сімейних взаєминах вважають розподіл влади між її членами; у концепції М. Р. Мінігалієвої, Н. П. Ничипоренко та С. Мінухіна робиться наголос на врахуванні структури сім'ї та меж

її підсистем [2]. Л. Б. Шнейдер, розглядаючи проблему дитячо-батьківських взаємин, до причин становлення «порушених» взаємин відносить як особистісні особливості батьків, так і соціально економічні зміни в житті сім'ї, які призвели до трансформації ролей батька та матері [8]. Функціонування і розвиток відношень симпатії між батьками та дітьми залежить, як зазначає Е. Г. Ейдеміллер та В. В. Юстицький, від особистісних особливостей членів сім'ї та від особливостей сімейних стосунків (конфліктності, авторитарності тощо), які можуть сприяти або перешкоджати проявам взаємної симпатії у членів сім'ї. Автори розглядають емоційні стосунки симпатії як цементуючу силу в родинних стосунках. Вони відзначають, що стосунки симпатії до певної міри нейтралізують стани фрустрації, що виникають в міжособистісних стосунках, у тому числі і в сім'ї [9].

С. І. Голод, Л. Я. Гозман вказує на важливість співпадання системи особистісних конструктів двох людей, що повинно сприяти виробленню не лише спільної їх позиції з багатьох питань, але і спільного або схожого світогляду, гармонійності взаємин [1]. Варто зазначити, що для цих та інших концепцій характерним є розгляд взаємин в родині у їх цілісності та взаємодоповнюваності. Відповідно до вищезазначених концептуальних положень сім'ю необхідно розглядати як систему, частини якої у своїй взаємодії функціонують таким чином, що виходять за межі своїх окремих ха-

рактеристик.

Отже, про благополуччя подружніх відносин дозволяють говорити такі об'єктивні і суб'єктивні його показники: *Об'єктивні*: узгодженість всіх спільних дій; низький рівень конфліктності і конструктивність у вирішенні конфліктів; рольова адекватність. *Суб'єктивні*: переживання подружжям ставлення до свого шлюбу як до суб'єктивно благополучного; задоволеність усіма аспектами співбуття в шлюбі – спілкуванням, самореалізацією та іншим; спрямованість подружжя на сімейне довголіття.

Для участі в дослідженні було сформовано 2 групи досліджуваних. До першої групи увійшли 25 респонденток, які перебувають в офіційно зареєстрованому повторному шлюбі, який вони (та за методикою) оцінюють як успішний; мають дітей (від першого та другого шлюбів). Друга група досліджуваних - це жінки, які також перебувають в офіційно зареєстрованому (другому) шлюбі, але оцінюють його як неуспішний; мають дітей від попереднього шлюбу. Учасниці дослідження є жителями міста Чернівці та районного центру Городенка Івано-Франківської області.

З метою щоб виявити ступінь задоволеності респондентів шлюбом нами використовувалася методика В. В. Століна, Т. Л. Романової, Г. П. Бутенко «Тест-опитувальник задоволеності шлюбом» [6]. Адже у кожній жінки за час перебування у шлюбі формується цілком усвідомлена власна

система уявлень про свій шлюб, його відповідність очікуванням, суб'єктивному ідеалу. З часом жінка порівнює його зі шлюбом подруг, усі ці судження сумуються і становлять основу фундаментальної оцінки – задоволеності/незадоволеності шлюбом, яка у свою чергу впливає на динамічну систему уявлень про шлюб і стосунки в ньому, що здатне мотивувати жінку на збереження або руйнування шлюбу. Можна сказати, що знання й уявлення про шлюб та ступінь задоволеності ним впливають один на одного: якщо знання про шлюб відповідають бажаним уявленням про нього, жінка буде задоволена ним; якщо ж вона відчуває задоволеність шлюбом (розумно обумовлену), то буде вважати, що її шлюб відповідає її очікуванням, а стосунки з чоловіком – адекватні вдалому шлюбу, і зі свого боку докладатиме певних зусиль, щоб довести це.

Аналіз отриманих даних за даною методикою свідчить, що категорію жінок, які задоволені повторним шлюбом складають 12% таких, які вважають свій шлюб – абсолютно благополучним; 28% – благополучним і 60% – швидше благополучним. Категорію жінок, які незадоволені повторним шлюбом складають 28% таких, які вважають свій шлюб – абсолютно неблагополучним і 72% – неблагополучним.

Методика рольових очікувань і домагань у шлюбі (РОД) О. Волкової дозволяє визначити уявлення жінки щодо важливості в сімейному житті сексуальних стосунків, осо-

бистісної єдності чоловіка й дружини, батьківських обов'язків, професійних інтересів, господарсько-побутового обслуговування, моральної й емоційної підтримки, зовнішньої привабливості партнерів [6]. Ці показники, відбиваючи основні функції родини, становлять шкалу сімейних цінностей. Із шести базових функцій родини (виховної, господарсько-побутової, первинного та соціального контролю, сексуально-еротичної, емоційної та психотерапевтичної) жінки приділяють увагу, першим чотирьом. Щодо двох останніх функцій, то в багатьох випадках можливості спілкування та духовного збагачення подружжя вичерпуються недостатньо, наслідком чого є порушення базової сфери подружньої взаємодії, що призводить до руйнування подружніх взаємин. Показники оцінювання взаємовідносин та сімейних цінностей у досліджуваних кардинально різняться.

1. Інтимно-сексуальна шкала – шкала значущості сексуальних відносин в подружжі. Високі показники у 28% жінок, які задоволені повторним шлюбом і 16%, які незадоволені. А це означають, що дружина вважає сексуальну гармонію важливою умовою подружнього щастя, ставлення до жінки істотно залежить від оцінки її як сексуального партнера. Низькі у 32% жінок, які задоволені повторним шлюбом і 52%, які незадоволені. А це інтерпретуються як недооцінка сексуальних стосунків у шлюбі.

2. Шкала особистісної ідентифікації з

чоловіком - шкала, що відображає установку дружини на особистісну ідентифікацію з шлюбним партнером: очікування спільності інтересів, потреб, ціннісних орієнтації, способів проведення часу. Таких 44% жінок, які задоволені повторним шлюбом і 12%, які незадоволені. Низькі оцінки (у 12% жінок, які задоволені повторним шлюбом і 64%, які незадоволені) за шкалою припускають установку на особисту автономію.

3. Господарсько-побутова шкала вимірює установку дружини на реалізацію господарсько-побутової функції сім'ї. Ця шкала, як і всі наступні, має дві підшкали: «рольові очікування» і «рольові домагання». Підшкала «рольові очікування» – оцінки розглядаються як ступінь очікування від партнера активного вирішення побутових питань. Чим вище оцінки за шкалою рольових очікувань, тим більше вимог пред'являє дружина до участі чоловіка в організації побуту, тим більше значення мають господарсько-побутові вміння і навички партнера (таких 24% жінок, які задоволені повторним шлюбом і 54%, які незадоволені). Підшкала «рольові домагання» відображає установки на власний активну участь у веденні домашнього господарства (таких 36% жінок, які задоволені повторним шлюбом і 52%, які незадоволені). Загальна оцінка за шкалою розглядається як оцінка дружиною значущості побутової організації сім'ї.

4. Батьківсько-виховна шкала дозволяє судити про ставлення жінки до своїх батьків-

ських обов'язків. Підшкала рольових очікувань показує вираженість установки дружини на активну батьківську позицію шлюбного партнера (таких 40% жінок, які задоволені повторним шлюбом і 12%, які незадоволені). Підшкала рольових домагань свідчить про орієнтацію дружини на власні обов'язки у вихованні дітей (таких 29% жінок, які задоволені повторним шлюбом і 68%, які незадоволені). Загальна оцінка шкали розглядається як показник значущості для дружини батьківських функцій. Чим вище оцінка шкали, тим більшого значення надає дружина ролі матері, тим більше вона вважає батьківство основною цінністю, концентрується виключно на ньому.

5. Шкала соціальної активності відображає установку на значимість зовнішньої соціальної активності (професійної, громадської) для стабільності шлюбно-сімейних відносин. Підшкала «рольові очікування» вимірює ступінь орієнтації дружини на те, що шлюбний партнер повинен мати серйозні професійні інтереси, грати активну громадську позицію (таких 24% жінок, які задоволені повторним шлюбом і 72%, які незадоволені). Підшкала «рольові домагання» ілюструє вираженість власних професійних потреб дружини (таких 44% жінок, які задоволені повторним шлюбом і 8%, які незадоволені). Дана шкали показує значимість позасімейних інтересів для дружини, що є основними цінностями в процесі міжособистісної взаємодії подружжя.

6. Емоційно-психотерапевтична шкала

висловлює установку на значимість емоційно-психотерапевтичної функції шлюбу. Під «емоційне задоволення стосунками з партнером» розуміємо (виявлення кохання з його боку, повага, взаємна допомога подружжя особистісному зростанню кожного, відповідність образу подружжя образу ідеального чоловіка (дружини), відчуття подружжям себе єдиним цілим – подружньою парою). Під «параметрами ефективності спілкування в подружній парі» розуміємо (глибину саморозкриття партнерів, точність невербальної комунікації, наявність у подружжя спільних символів, спільність очікувань, частота успішного спілкування в парі, схожість сприйняття подружніх ролей, взаєморозуміння та емпатія у спілкуванні). «Рольова відповідність подружжя» включає (компліментарність потреб, компліментарність ролей, відповідність рольового виконання та рольового очікування, особистісна схожість, чітке розділення ролей у родині). Під «взаємодією» розуміємо (спільність їх діяльності, ефективність взаємодії).

Підшкала «рольові очікування» вимірює ступінь орієнтації дружини на те, що шлюбний партнер візьме на себе роль емоційного лідера в сім'ї у питаннях корекції психологічного клімату в сім'ї, надання моральної та емоційної підтримки, створення «психотерапевтичної атмосфери» (таких 12% жінок, які задоволені повторним шлюбом і 88%, які незадоволені). Підшкала «рольові домагання» відображає прагнення дружини бути

сімейним «психотерапевтом» (таких 48% жінок, які задоволені повторним шлюбом і 4%, які незадоволені). Загальна оцінка шкали розглядається як показник значущості для дружини взаємної моральної та емоційної підтримки членів сім'ї, орієнтації на шлюб як середовище, що сприяє психологічній розрядки і стабілізації.

7. Шкала зовнішньої привабливості оцінює ступінь значущості зовнішнього вигляду для дружини, її відповідність стандартам сучасної моди. Підшкала «рольові очікування» вираженість бажання дружини мати зовні привабливого партнера (таких 24% жінок, які задоволені повторним шлюбом і 8%, які незадоволені).. Підшкала «рольові домагання» ілюструє установку на власну привабливість, прагнення модно і красиво одягатися (таких 8% жінок, які задоволені повторним шлюбом і 80%, які незадоволені). Загальна оцінка – показник орієнтації дружини на сучасні зразки зовнішнього вигляду.

Згідно методиці К. Томаса, яка дозволяє виділити типові способи реагування індивіда на конфліктні ситуації [4]. Із п'яти способів реагування на конфліктні ситуації у респонденток, які задоволені повторним шлюбом на першому місці знаходиться уникнення (у 40%), наступними формами соціальної взаємодії виступає суперництво та компроміс (у 20%), пристосування характерне для 12% досліджуваних даної вибірки та співробітництво для 8%.

Для жінок, які незадоволені повторним шлюбом домінуючими способами реагування у конфлікті є уникнення (у 52%); суперництво характерне для 28%; пристосування та компроміс для 8%; співробітництво для 4%.

За результатами емпіричного дослідження було виділено вісім сфер родинного життя, які найчастіше виступають причиною міжособових конфліктів подружжя:

- 1) проблеми стосунків з родичами і друзями;
- 2) питання, пов'язані з виховання дітей;
- 3) прояву подружжям прагнення до автономії;
- 4) ситуації порушення ролевих очікувань;
- 5) ситуації розузгодження норм поведінки;
- 6) прояв домінування в подружжі;
- 7) прояви ревнощів подружжям;
- 8) розбіжності у ставленні до грошей.

Отже, серед причин високого рівня конфліктності у сімейних взаєминах виділяються розбіжності в уявленнях про зміст сімейних ролей, небажання зрозуміти причини поведінки один одного, егоїзм; дисгармонійне поєднання потреб подружніх партнерів; а також, коли подружні взаємини будуються на основі суперництва, псевдоспівпраці чи ізоляції.

Найбільш характерною формою поведінки в конфліктній ситуації для обох груп жінок є уникання, далі йде співробітництво,

компроміс (причому, у жінок, що перебувають у неуспішному повторному шлюбі, цей параметр значно нижчий), пристосування й суперництво. Пристосування як стиль поведінки в конфліктних ситуаціях позитивно корелює із задоволеністю шлюбом в обох вибірках, тобто чим більше жінки схильні в конфліктних ситуаціях пристосовуватися до думки чоловіка, тим вища в них власна задоволеність шлюбом. З іншого боку, чим вища в жінки задоволеність шлюбом, тим більше вона схильна пристосовуватися до чоловіка.

Жінки в неуспішному повторному шлюбі найбільш схильні конфліктувати з чоловіками при порушенні ними ролевих очікувань і при вираженому в них прагненні до автономії. Для жінки в успішних повторних шлюбах найбільш конфліктогенними є фінансові питання.

У цілому загальний рівень конфліктності в жінок, які перебувають в неуспішних повторних шлюбах, вищий, ніж у жінок в успішних повторних шлюбах. Зокрема, незважаючи на те, що жінки в неуспішних шлюбах не вважають питання виховання дітей конфліктогенними, хоча середній бал конфліктності за цим питанням у них значно вищий, ніж у жінок в успішному шлюбі. Аналогічна ситуація спостерігається у сферах розподілу фінансових ресурсів родини й у проявах ревнощів із боку чоловіка.

Отже, можна припустити про існування прихованої причини внутрішньої напруженос-

ті в жінок у неуспішному повторному шлюбі, що проявляється в запереченні зон конфлікту, пов'язаних з одним із найбільш складних питань функціонування повторного шлюбу. Жінки в успішних повторних шлюбах не заперечують наявності реальних або потенційних проблем, що є передумовою для їх вирішення. У неуспішних шлюбах ці конфлікти залишаються законсервованими, створюючи зони дисфункційності та знижуючи адаптивні можливості подружньої взаємодії

За методикою діагностики міжособистісної залежності Б. Уайнхольда [7] ми досліджували «залежні стосунки», які визначають особливості міжособистісної взаємодії (активне чи пасивне перекладання на інших більшої частини важливих рішень у своєму житті; підкорення власних потреб потребам інших людей, надмірна поблажливість до їх бажань; нездатність пред'явити навіть розумні вимоги особам, від яких індивід залежить; почуття дискомфорту або безпорадності на самоті через надмірний страх власної життєвої неспроможності; обмежена здатність приймати буденні рішення без постійних порад та підбадьорень з боку інших людей; уявлення про себе як про безпорадну та некомпетентну людину) та адаптаційних процесів у шлюбі. Такі стосунки можуть набувати різноманітних форм, які є негативними як для подружжя в цілому, так і для кожного зі шлюбних партнерів. Залежними подружніми стосунками називають вид адиктивної поведінки з фіксацією

на іншій людині, для якої характерні взаємозалежні взаємини, що виникають між двома адиктами. Любовна адикція характеризується наступними ознаками: зверхцінне ставлення до Значущого Іншого (ЗІ) з фіксацією на ньому, з рисами нездоланного насильства; нереалістичне, некритичне очікування безумовно позитивного ставлення ЗІ з відмовою від можливості залишатися самим собою; усвідомлений страх покинутості, який послаблює негативні почуття до об'єкта та спонукає йти на будь які жертви заради збереження взаємин; неусвідомлюваний страх інтимності, який гальмує сексуальний потяг в ситуації фізичної близькості; вибір ЗІ, який не може бути інтимним (близьким) здоровим шляхом, часто це адикт уникнення. В той же час, для адикта уникнення є характерними наступні риси: зверхцінне ставлення до ЗІ, якого ззовні уникають; закритість внутрішнього життя від ЗІ через страх його контролю та поглинання ним; формування замісних, адиктивних взаємин з іншими об'єктами. Такі стосунки передбачають розчинення меж власної особистості і, при цьому, злиття з іншою людиною, втрата своєї індивідуальності, відмінності. Уникнення стосунків – це форма співзалежності, що проявляється у вигляді контрзалежності.

За допомогою опитувальника Б. Уайнхольда виокремлюється діагностичний рівень незалежності (умовної «норми») та два рівні залежності: помірний і високий, які характеризуються ступенем виразності рис залеж-

ності, а саме: нездатності диференціювати особистісні межі, прагненням до «злиття в ми», втратою почуття власної цінності, бажанням служити партнерові, відчуттям відкинутості, власної непотрібності, беспорядності. Аналізуючи отримані результати ми можемо констатувати, що серед жінок, які задоволені повторним шлюбом 76% властивий рівень незалежності (умовної «норми») та 16% властивий помірний рівень міжособистісної залежності. Нормальні стосунки – це коли партнер має якусь спільну сферу з іншим і окрему частину особистого життя, і знаючи про таке, інший не намагається контролювати її, і при цьому довіряє. Це і є здоровими відносинами. Адаже у зрілих і здорових стосунках присутня прив'язаність, але і присутня також автономія, здатність опиратися на свої здібності та ресурси, які не залежать від партнера. Тому, що ми сприймаємо партнера як рівноправну особистість з усіма притаманними їй унікальними рисами, поважаючи її та не намагаючись «перебудувати».

12% жінок, які незадоволені повторним шлюбом властивий помірний рівень міжособистісної залежності, тобто вони попадають в умовну норму. У 68% респондентів даної вибірки середній прояв залежності та у 20% високий.

Жінки, яким властивий рівень незалежності, зазвичай здатні знаходити рівновагу між незалежністю й близькістю у стосунках із чоловіком. Вони сприймають себе як приваб-

ливих, як осіб, які викликають симпатію людей, не мають потреби в постійному зовнішньому підтвердженні власної цінності. У таких жінок, як правило, гарні навички спілкування. Вони здатні регулювати свій настрій, інтегрувати суперечливі почуття, контролювати негативні емоції, розв'язувати виникаючі конфлікти в співробітництві з партнером. У кризових ситуаціях їм доступні конструктивні стратегії розв'язання проблем.

Жінки з високим рівнем залежності, як правило, були позбавлені турботи в дитинстві; їх матері ставилися до них суперечливо: то співчували та наближали дівчат до себе, то ігнорували і зневажали їх потреби. Загалом такі жінки схильні перебільшувати значення близькості, доходячи майже до злиття й втрати особистих меж. Вони нерідко страждають від тривоги й сумнівів у собі, стурбовані емоційною безпекою стосунків. Найбільше вони бояться, що їх можуть покинути, тому потреби партнера в самотності й незалежності переживаються ними як серйозна небезпека. У близьких стосунках такі жінки вимогливі, залежні, ревниві й схильні до реакцій «прилипання», вважають, що партнер ухиляється від зобов'язань. Жінки із високим рівнем прояву міжособистісної залежності, як правило характеризуються вираженим соматичним компонентом, постійними загостреннями хронічних захворювань (шлунково-кишкові, астма, вегето-судинні розлади, гінекологічні захворювання, нейродерміти). Емо-

ційний стан жінок у таких шлюбах є підвищено тривожним або депресивним з дистимічними елементами й агресією. Тривога має тенденцію до постійного посилення, депресивні або тривожні епізоди відрізняються циклічністю. Сімейне життя супроводжується сплесками депресивних або афективних станів, характерним є виникнення болючих або неприємних відчуттів у різних частинах тіла як наслідок суб'єктивного переживання шлюбного союзу. Для жінок цієї категорії основною особливістю є суперечливість в оцінці шлюбної взаємодії, що проявляється в різко протилежних за емоційними характеристиками переживаннях стосунків із чоловіком (від глибокої безнадійності до ейфорії). Їм для психологічного простору властиві залежність, закритість та безвідповідальність. Вони є застереотипізовані, ригідні не приймають а ні зовнішніх, ані внутрішніх змін, бояться ризикувати, невпевнені в собі, не довіряють собі та іншим, живуть або в минулих невдачах, надовго в них застрягаючи, або в майбутніх труднощах, що ще більше поглиблює невпевненість у собі та підсилює тривожність.

У жінок, які проявили наднизький рівень прояву міжособистісної залежності, закріплюється стійка настанова відчуженої незалежності. Такі жінки поведуться холодно, недоступно, знецінюючи значущість близьких стосунків й оцінюючи перспективи їх розвитку досить песимістично. Прояв потреби в близькості сприймається ними як погроза, тому

вони уникають по-справжньому близьких стосунків, у ряді випадків схильні міняти партнерів та втягуватися до короткочасних сексуальних зв'язків. Такі жінки мають потребу в тому, щоб справляти враження впевнених у собі людей, а тому дуже чутливі до відторгнення й реакцій гніву. Шлюб у цьому випадку обирається як форма психологічного захисту, яка дає особистості можливість уникнути психологічного болю, що пов'язується нею із міжстатевими стосунками.

Отже, залежні стосунки притаманні як успішним, так і неуспішним шлюбом, але у останніх вони мають сильніший прояв.

Висновки: Відмова від інфантильних сценаріїв, рольова адекватність та подолання деструктивних моделей сімейної взаємодії (міжособистісної залежності, розбіжності у рольових шлюбних очікуваннях та відмов від неефективних способів реагування у конфліктних ситуаціях) – це чинники, що впливають на побудову зрілих подружніх стосунків і як наслідок успішності шлюбу.

Отже, проглядається необхідність у подальшому емпірично дослідити проблему якості шлюбно-подружніх відносин у сімейних парах, що перебувають у повторному шлюбі, адже результати подальшого дослідження знайдуть практичне використання у профілактиці розлучень, допоможуть у вирішенні проблеми згасання почуттів до подружнього партнера, сприятимуть гармонізації подружніх відносин та самоактуалізації особистості як чле-

на сім'ї, творця власної родини.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у порівнянні гендерних особливостей в пошуку вдалої моделі подружніх стосунків.

Перелік використаних джерел:

1. *Голод С. И.* Удовлетворенность супружеством как фактор стабилизации семьи // Современная семья. – М., 1982. – С. 57-62.
2. *Минигалиева М. Р.* Зрелые межличностные отношения: условия развития // Семейная психология и семейная терапия. / М.Р. Минигалиева, Н.П. Ничипоренко. – 2002. – № 1. – С. 31-35.
3. *Навайтис Г.* Семья в психологической консультации. / Г. Навайтис. – М.: Изд-во МПСИ, 1999. – 224 с.
4. *Практическая психодиагностика. Методики и тесты: Пособие* / Сост. Д. Я. Райгородский – Самара: Издательский дом Бахрах-М, 2004. – 672с.
5. *Райгородский Д. Я.* Психология семьи. (Серия "Психология семейных отношений"). Учебное пособие для факультетов психологии, социологии, экономики и журналистики. / Д.Я. Райгородский. – Самара: Издательский дом Бахрах-М, 2007. – 752 с.
6. *Райгородский Д. Я.* Диагностика семьи. Методики и тесты. Учебное пособие по психологии семейных отношений Для факультетов психологических, медицинских и социальной работы. / Д.Я. Райгородский. – Самара: Издательский дом Бахрах-М, 2004. – 736 с.
7. *Уайнхолд Б.* Освобождение от созависимости / Б. Уайнхолд, Дж. Уайнхолд / Пер. с англ. А.Г. Чесловской – М.: «Класс», 2003. – 224 с.
8. *Шнейдер Л. Б.* Психология семейных отношений. Курс лекций: Учебное пособие. / Л.Б. Шнейдер. – М.: Апрель-Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 512 с.
9. *Эйдемиллер Э. Г.* Семейная психотерапия. / Э. Г. Эйдемиллер, В.В. Юстицкий. – Л.: Медицина, 1989. – 192 с.

References (Transliteration):

1. *Golod S. I.* Udovletvorennost supruzhestvom kak faktor stabilizacii sem'i // Sovremennaja sem'ja. – М., 1982. – S. 57-62.
2. *Minigalieva M. R.* Zrelye mezhlchnostnye otnoshenija: uslovija razvitija // Semejnaja psihologija i semejnaja terapija. / M.R. Minigalieva, N.P. Nichiporenko. – 2002. – № 1. – S. 31-35.
3. *Navajtis G.* Sem'ja v psihologicheskoj konsul'tacii. / G. Navajtis. – М.: Izd-vo MPSI, 1999. – 224 s.
4. *Prakticheskaja psihodiagnostika. Metodiki i testy: Posobie* / Sost. D. Ja. Rajgorodskij – Samara: Izdatel'skij dom Bahrah-M, 2004. – 672s.
5. *Rajgorodskij D. Ja.* Psihologiiija sem'i. (Serija "Psihologija semejnyh otnoshenij"). Uchebnoe posobie dlja fakul'tetov psihologii, sociologii, jekonomiki i zhurnalistiki. / D.Ja. Rajgorodskij. – Samara: Izdatel'skij dom Bahrah-M, 2007. – 752 s.
6. *Rajgorodskij D. Ja.* Diagnostika sem'i. Metodiki i testy. Uchebnoe posobie po psihologii semejnyh otnoshenij Dlja fakul'tetov psihologicheskikh, medicinskih i social'noj raboty. / D.Ja. Rajgorodskij. – Samara: Izdatel'skij dom Bahrah-M, 2004. – 736 s.
7. *Uajnhold B.* Osvobozhdenie ot sozavisimosti / B. Uajnhold, Dzh. Uajnhold / Per. s angl. A.G. Cheslovskoj – М: «Klass», 2003. – 224 s.
8. *Shnejder L. B.* Psihologija semejnyh otnoshenij. Kurs lekcij: Uchebnoe posobie. / L.B. Shnejder. – М.: Aprel'-Press, Izd-vo JeKSMO-Press, 2000. – 512 s.
9. *Jejdemiller Je. G.* Semejnaja psihoterapija. / Je. G. Jejdemiller, V.V. Justickij. – L.: Medicina, 1989. – 192 s.

Proskurniak Olga

PhD, Associate professor of the Pedagogy, Psychology and Social Work Department of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi (Ukraine)

FACTORS WHICH INFLUENCE THE QUALITY OF REMARRIAGE

ABSTRACT

The article presents the theoretical analysis and empirical research of factors, which influence the quality of remarriage.

In the article we have investigated the topicality of the research, examined the presentation of the above mentioned problem in the modern psychological literature; analyzed the quality of the marital relationships in extended families; presented the research methodologies; described the results of the empirical study, which determined the factors which influence the success of the remarriage and outlined the possible future research of this topic.

The family's stability is influenced by the following factors, which may be divided into: internal (the way interpersonal relationships are distributed in the family, roles allocation, spouses values orientation, couple's conflict level, etc.); and external (socio-economic environment, family's social status, etc.).

While forming stable relationships in the family the important part is played by the socio-psychological component. The psychological climate in the family should be favourable for both husband and wife, in order to successfully develop the family. While forming the family the cou-

ple should be psychologically compatible, capable of getting used to external and internal conditions, should be able to find the right solution in conflict situations and keep the positive mindset aimed at preserving the family.

The questions outlined in the article are: theoretical-methodological regarding the concept base formation in social psychology and development of the appropriate research methods for the above stated problem; essential-analytical concerning the investigation assessment of the remarriage phenomenon, determination of its psychological content, investigation of psychological problems in functioning of the extended family, and determination of factors, which cause the success of the remarriage.

We have concluded, that the rejection of infantile scenarios, role adequacy and overcoming the destructive family interaction models (interpersonal dependency, difference in family role expectations and rejection of ineffective reaction methods in conflict situations) are the factors, which influence the creation of mature matrimonial relationships and as a result the successful marriage.

Key words: interpersonal dependency, extended family, family stability, marriage success, marital relationships.

Проскурняк Ольга Петровна

Кандидат психологических наук, доцент кафедры психологии факультета педагогики, психологии и социальной работы Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича, Черновцы (Украина)

ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА КАЧЕСТВО ПОВТОРНОГО БРАКА

Аннотация. Статья связана с теоретическим анализом и эмпирическим исследованием факторов, влияющих на качество повторного брака. В статье рассмотрены актуальность исследования; осуществлен анализ освещения этой проблемы в современной психологической литературе; проанализировано качество брачно-супружеских отношений в расширенных семьях; представлены методики исследования; описаны результаты эмпирического исследования, определяющие факторы, которые обуславливают успешность повторного брака; намечены пути дальнейшего исследования темы.

На стабильность семьи влияют такие факторы, которые условно можно разделить на: внутренние (характер распределения межличностных отношений в семье, распределение ролей, ценностные ориентации супругов, уровень конфликтности супругов и т.д.); внешние (социально-экономическую среду, социальный статус семьи и т.д.). При формировании стабильных взаимоотношений в семье важную роль играет социально-психологическая составляющая. Для того чтобы семья развивалась благополучно, психологический климат в семье должен быть благоприятным для каждого из супружеской пары. Важно, чтобы при формировании семьи супруги были психологически совместимы, могли быстро адаптироваться к новым внешним и

внутренним условиям, умело правильно выходить из конфликтных ситуаций и сохраняли положительную установку.

Вопросы рассмотрены в статье является теоретико-методологические по формированию понятийной базы социальной психологии и разработки соответствующих методов исследования по данной проблеме; сущностно-аналитические по оценке изучения феномена повторного брака, определение его психологического содержания и исследования психологической проблематики, связанной с функционированием расширенной семьи и определения причин, обуславливающих успешность повторного брака.

Сделан вывод, что отказ от инфантильных сценариев, ролевая адекватность и преодоление деструктивных моделей семейной взаимодействия (межличностной зависимости, различий в ролевых брачных ожиданиях и отказ от неэффективных способов реагирования в конфликтных ситуациях) – это факторы, влияющие на построение зрелых супружеских отношений и как следствие успешности брака.

Ключевые слова: межличностная зависимость, расширенная семья, стабильность семьи, успешность брака, брачно-семейные отношения.

Дата отримання статті: 18.01.2018

Дата рекомендації до друку: 21.01.2018